

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет
«Запорізька політехніка»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до проведення практичних занять
з дисципліни
«Фінансовий ринок»
для студентів спеціальності
D2 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
денної та заочної форми навчання

ЧАСТИНА 1

Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни «Фінансовий ринок» для студентів спеціальності D2 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» денної та заочної форми навчання. Частина 1 Вихл. І.Г. Пахомова, – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2026. - 61 с.

Викладачі: І.Г. Пахомова, к.е.н., доцент

Рецензент: М.В. Болдуєв, д.держ.упр.,
професор з Обліку і аудиту

Відповідальний
за випуск: О.Г.Лищенко, к.е.н., доцент

Затверджено
на засіданні кафедри
«Облік та фінанси»
Протокол № 5
від «17» лютого 2026 р.

Схвалено НМК
ФБТЕ
Протокол № 3
від « 26 » березня 2026 р.

ЗМІСТ

Мета і завдання дисципліни.....	4
Структура курсу.....	6
Зміст курсу.....	8
Тематика і плани проведення практичних занять.....	19
Тема 1. Фінансовий ринок: сутність, функції та роль в економіці. Національні інтереси та загрози фінансовій безпеці держави в умовах глобалізації	19
Тема 2. Законодавче регулювання фінансового ринку та його безпеки	24
Тема 3. Поняття та класифікація фінансового посередництва. Безпека банківської системи як складова фінансової безпеки держави	28
Тема 4. Процентні ставки та їх структура. Боргова стратегія та механізм забезпечення боргової безпеки держави	36
Тема 5. Ризик та ціна капіталу. Ризики та загрози боргової залежності держави	44
Тема 6. Фондовий ринок. Сутність, чинники та індикатори безпеки фондового ринку.....	51
Перелік джерел посилання.....	61
ЧАСТИНА 2	

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни: формування теоретичних знань та набуття практичних вмінь і навичок використання сучасної методології, методів, прийомів та показників дослідження системи взаємодії учасників фінансового ринку для проведення прикладного аналізу з метою кількісної і якісної оцінки ефективності застосування фінансових інструментів та обігу фінансових активів.

Завдання: засвоєння порядку виокремлення та структурування фінансового ринку як підсистеми фінансових відносин; оволодіння методичним інструментарієм оцінювання показників; засвоєння навичок застосування фінансових інструментів як засобів взаємодії учасників ринку та особливостей обігу різних видів фінансових активів; формуванні знань з питань ролі держави та наукових інститутів у побудові фінансового ринку як цілісного механізму перерозподілу фінансових ресурсів.

Загальні компетентності:

- ЗК02.Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК05.Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.
- ЗК06.Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
- ЗК07.Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК08. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Фахові компетентності:

- СК02.Розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури.
- СК04. Здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач.
- СК05.Здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку.
- СК11. Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку.

Очікувані програмні результати навчання:

- знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання,

фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування;

- володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);

- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем;

- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

- системно аналізувати економічні процеси, що відбуваються на міжнародному та національному фінансовому ринках; робити оцінку та висновки з процесів, що відбуваються у всіх сегментах фінансового ринку.

Таблиця 1 – СТРУКТУРА КУРСУ

Назва модуля, теми	Денна форма навчання		
	лекції	практичні заняття	самостійна та індивідуальна робота студента
1	2	3	4
МОДУЛЬ 1. СВІТОВЕ І ВНУТРІШНЄ ФІНАНСОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ, ФІНАНСОВИЙ РИНОК КРАЇНИ І ЙОГО ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ			
Тема 1. Фінансовий ринок: сутність, функції та роль в економіці. Національні інтереси та загрози фінансовій безпеці держави в умовах глобалізації	1	1	7
Тема 2. Законодавче регулювання фінансового ринку та його безпеки	2	2	7
Тема 3. Поняття та класифікація фінансового посередництва. Безпека банківської системи як складова фінансової безпеки держави	2	2	7
Тема 4. Процентні ставки та їх структура. Боргова стратегія та механізм забезпечення боргової безпеки держави	2	2	8
Тема 5. Ризик та ціна капіталу. Ризики та загрози боргової залежності держави	2	2	8
Тема 6. Фондовий ринок. Сутність, чинники та індикатори безпеки фондового ринку	2	2	8

Кінець таблиці 1

1	2	3	4
МОДУЛЬ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ			
Тема 1. Ринок похідних цінних паперів. Загрози безпеці ринку похідних фінансових інструментів України	1	1	8
Тема 2. Грошовий ринок і ринок банківських позичок. Грошово-кредитна політика та її взаємозв'язок з грошово-кредитною безпекою	2	2	8
Тема 3. Валютний ринок. Вплив валютного ринку на фінансову безпеку держави	2	2	7
Тема 4. Фондова біржа та біржові операції. Сучасний стан та загрози безпеці біржовому сегменту фондового ринку України	2	2	8
Тема 5. Цінні папери як головний інструмент фінансового ринку. Сучасний стан та загрози безпеці ринку цінних паперів України	2	2	7
Тема 6. Фундаментальний і технічний аналіз. Напрями досягнення безпеки фінансового ринку в Україні	2	2	8
Годин разом	22	22	91

ЗМІСТ КУРСУ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. СВІТОВЕ І ВНУТРІШНЄ ФІНАНСОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ, ФІНАНСОВИЙ РИНОК КРАЇНИ І ЙОГО ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ

Тема 1. Фінансовий ринок: сутність, функції та роль в економіці. Національні інтереси та загрози фінансовій безпеці держави в умовах глобалізації

Фінансовий ринок як економічний простір, на якому формуються відносини купівлі-продажу фінансових фондів. Місце фінансового ринку у фінансовій системі. Структура фінансового ринку: фондовий ринок, грошовий ринок, ринок банківських позичок.

Суб'єкти відносин — учасники фінансового ринку: держава, емітенти, інвестори, фінансові посередники. Фінансові інструменти ринку - цінні папери, їх економічна та правова природа. Цінний папір - фінансова вимога. Цінний папір - носій майнових та інших прав інвестора. Процес сек'юритизації, його значення для фінансового ринку. Впровадження комп'ютеризованих рахунків дебіторів і кредиторів ринку. Електронні цінні папери.

Рівняння балансу руху фондів в економіці. Рух фінансових потоків в економіці. Звіт про рух фінансових фондів та їх використання. Матриця фінансових фондів. Заощадження та інвестиції. Постачальники заощаджень, використання заощаджень, інвестори. [6]

Функції фінансового ринку. Забезпечення руху фінансових потоків, переливу вільних фінансових фондів (заощаджень) в інвестиції. Внутрішньогалузевий, міжгалузевий та міжнародний рух фінансових потоків. Інтернаціоналізація та глобалізація фінансових ринків. Вплив мережі INTERNET на процеси інтернаціоналізації та глобалізації. Єдина валюта в Європейському Союзі, її вплив на світовий фінансовий ринок. Формування нагромадження капіталу. Особливості нагромадження капіталу в плановій та ринковій економіках, порівняльний аналіз, переваги та недоліки. Роль фінансового ринку в економіці. [1]

Державне регулювання фінансового ринку, його причини, головні принципи, законодавчі основи. Комплексний концептуальний підхід до дослідження поняття фінансової безпеки потребує визначення пріоритетних національних інтересів та основних загроз національним фінансовим інтересам, а відтак, фінансовій безпеці України.[4]

Тема 2. Законодавче регулювання фінансового ринку та його безпеки

Розвиток законодавчого регулювання фінансового ринку в країнах з розвинутою ринковою економікою (наприкладі США та Великобританії). Міжнародні стандарти регулювання фінансового ринку. Рекомендації Групи 30 щодо введення єдиних міжнародних стандартів фінансових ринків. Міжнародне співробітництво з регулювання фінансових ринків. Резолюції Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO). Регулювання фондового ринку в країнах — учасницях Європейського Союзу.

Міжнародні норми банківського регулювання та нагляду. Директиви Базельського комітету з банківського нагляду. Директиви Ради ЄС з регулювання банківської діяльності та нагляду.

Основи правового регулювання фінансового ринку в Україні. Правові норми регулювання фінансового ринку і розвитку його інфраструктури.

Правове регулювання фондового ринку в Україні. Стратегія розвитку фондового ринку. Правові норми захисту майнових прав інвесторів. Права та обов'язки інституційних інвесторів. Забезпечення відкритості, прозорості інформації про емітента. Захист прав емітента.

Правові основи розвитку грошового ринку і ринку банківських позичок в Україні. Особливості формування нормативної бази грошового ринку та ринку банківських позичок. Правові норми захисту майнових прав інвестора на грошовому ринку. Захист майнових прав вкладників та акціонерів комерційних банків. Пруденційне банківське регулювання. [2]

Нормативно-правове забезпечення фінансової безпеки держави; державні установи, які визначають пріоритети фінансової політики України, виконують функції нагляду та регулювання діяльності на фінансових ринках; механізм забезпечення фінансової безпеки,

об'єкти фінансової безпеки держави; принципи забезпечення фінансової безпеки держави; методика оцінки рівня фінансової безпеки держави; індикатори фінансової безпеки держави; порогові значення індикаторів фінансової безпеки держави. [4]

Із метою забезпечення безпеки єдиного європейського фінансового ринку 28 січня 2003 р. прийнята нова Директива 2003/6/ЄС «Про інсайдерську діяльність і ринкове маніпулювання (зловживання на ринку)», головними положеннями якої стали уніфікація національних законодавств, уточнення поняття інсайдерської діяльності, вимог щодо розкриття інформації та введення поняття ринкового маніпулювання. [5]

Тема 3. Поняття та класифікація фінансового посередництва. Безпека банківської системи як складова фінансової безпеки держави

Поняття інфраструктури фінансового ринку, її склад. Значення інфраструктури для розвитку фінансового ринку. Система інфраструктури фінансового ринку в Україні. Професійна діяльність на ринку цінних паперів.

Технологія торгівлі цінними паперами. Техніка проведення аукціонів. Види аукціонів. Біржовий та позабіржовий обіг цінних паперів.

Фінансові інститути як посередники між суб'єктами фінансового ринку. Значення фінансового посередництва: деномінація заощаджень, приймання ризику неповернення виданої позички та виплати процентів, інформаційне забезпечення, консолідація ризиків та ефект росту масштабів угод.

Роль комерційних банків як посередників. Депозитні небанківські інститути. Кредитні спілки. Ощадні інститути. Страхові компанії. Інвестиційні компанії та фонди. Пенсійні фонди, перспективи їх розвитку в Україні. Брокери та дилери по цінних паперах. Фонди грошового ринку. Фінансові компанії. Активи та пасиви фінансових посередників, їх управління. Нетто — процентна маржа. Чисті активи. [6]

Організатори торгівлі цінними паперами: фондові біржі, позабіржові фондові торговельні системи. [2]

Національна депозитарна система в Україні, сфера її діяльності та учасники. Два рівні депозитарної системи. НБУ — депозитарій та фінансовий агент з обслуговування обігу державних цінних паперів. Депозитарний договір. Облік цінних паперів. Електронний облік цінних паперів. Ліцензії на право здійснення кожного виду депозитарної діяльності. Зберігачі цінних паперів. Номінальні утримувачі. Реєстри та реєстратори власників іменних цінних паперів.

Кліринг. Кліринговий депозитарій, розрахунковий банк.

Інформаційно-аналітичні інститути, їх значення для функціонування фінансового ринку. Фондові індекси та рейтинги.

Саморегульвні організації. Розвиток саморегульвних організацій у країнах з розвинутою ринковою економікою, їх функції та значення для розвитку ринку цінних паперів. Саморегульвні організації в Україні.

Органи контролю та нагляду на фінансовому ринку. Контрольні функції Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національного банку України, Міністерства фінансів України. [1]

Безпека банківської системи (банківська безпека); фінансова безпека банківської діяльності; загрози безпеці комерційного банку; індикатори банківської безпеки; індикатори безпеки банку; економічні нормативи НБУ; стратегія забезпечення банківської безпеки. [5]

Тема 4. Процентні ставки та їх структура. Боргова стратегія та механізм забезпечення боргової безпеки держави

Відсоток за кредит.

Майбутня та поточна вартість фінансових інструментів.

Практичне застосування концепції вартості грошей у часі. [6]

Боргова стратегія та механізм забезпечення боргової безпеки держави. Особливі потреби в укріпленні потенціалу в сфері управління державним боргом, які обумовлюються механізмом державного регулювання економічних процесів, рівнем розвитку ринку капіталу, процентними ставками та їх структурою, валютним режимом, кредитним рейтингом тощо. [5]

Тема 5. Ризик та ціна капіталу. Ризики та загрози боргової залежності держави

Ціноутворення на фінансовому ринку. Ціна кредиту — процент. Структура процентних ставок фінансового ринку. Дохід і ризик цінного папера. Теорії структури процентних ставок (неупередженого очікування, переваги ліквідності, сегментації ринку). [6]

Розвиток теорій ризику. Причини появи та розвитку теорій ризику. Теорія Г. Марковіца (Нобелівська премія з економіки 1990 р.) — вибір раціонального (ефективного) портфеля, що забезпечує отримання очікуваного доходу за мінімального ризику. Виокремлення з обігу цінного папера без ризику.

Теорія В. Шарпа (Нобелівська премія з економіки 1990 р.). Поділ ризику на систематичний і несистематичний. Ефективний портфель — ринковий. Модель оцінки капітальних активів (МОКА) та її фінансове значення. Можливості застосування МОКА в Україні.

Модель арбітражного ціноутворення.

Теорія ефективності фінансового ринку Є. Фама. Сучасна критика теорії. [3]

Ризики та загрози боргової залежності держави. Значне нагромадження зобов'язань окремих держав, особливо в умовах негативних кон'юнктурних тенденцій на фінансових ринках спричиняють порушення макрофінансової стійкості та призводять до боргових криз у цих державах. управління борговою безпекою держави у більшості країн виокремилася у самостійний напрям фінансової політики, вихідною умовою формування якої є ідентифікація ризиків і загроз національним інтересам та фінансовій стабільності. [4]

Тема 6. Фондовий ринок. Сутність, чинники та індикатори безпеки фондового ринку

Фондовий ринок як частина фінансового ринку. Значення розвитку фондового ринку для процесу нагромадження капіталу. Особливість фондового ринку, його суб'єкти. Функції фондового ринку. Рух довгострокових фінансових фондів. Особливості розвитку фондового ринку в Україні.

Інструменти фондового ринку: облігації та акції як класичні інструменти ринку капіталів, розвиток похідних цінних паперів.

Ринок облігацій. Облігація — борговий цінний папір. Класифікація облігацій. Ринок державних облігацій. Казначейські ноти та бони. Муніципальні облігації та їх особливості. Облігації корпорації. Емісія, реєстрація та розміщення облігацій.

Дохідність облігації: поточна, до часу погашення, повна реалізована. Показник чутливості ціни облігації щодо зміни ринкового доходу (рівняння Макоулі). Рейтинг облігацій.

Ринок акцій. Акція як частка у статутному фонді акціонерного товариства. Класифікація акцій. Емісія, реєстрація та розміщення акцій. Способи розміщення. Виплата дивідендів. Спліт, консолідації, райти, скріпи.

Поточна дохідність акції.

Курс (ціна) акції. Ціна акції з рівномірним ростом дивіденду (модель Гордона). Ціна акції з нерівномірним ростом дивіденду. Оцінка дивідендного доходу. [6]

Основи організації та роботи біржі. Біржовий статут і правила біржі. Біржовий комітет, члени біржі. Котирувальна комісія. Лістинг, основні вимоги та умови на біржі. Включення до курсового бюлетеня та реєстрація.

Брокери, дилери, спеціалісти на фондовій біржі.

Види біржових наказів та угод. Повні й неповні лоти. Накази на купівлю і продаж. Накази на день, тиждень, місяць, відкриті накази. Накази «стоп», накази «на вибір брокера», лімітні накази.

«Короткі накази» — продаж акцій без покриття. Види коротких продажів. Купівлі з використанням маржі. Виконання наказів. Встановлення цін. Кліринг. Клірингові банки. Біржовий бюлетень, його значення для організації торгівлі.

Біржові індекси, їх значення. Індекси зарубіжних фондових ринків: Dow Jones, Standard and Poors, DAX. Міжнародні індекси. Індекси Міжнародної фінансової корпорації (IFC): IFC Frontier, IFC Global, IFC Investable. Включення України до індексу IFC Frontier на базі індексу ПФТС. Фондові індекси України: Комекс-брок, Wood-15, ProU-50, Індекс ПФТС.

Позабіржова торгівля. Національна асоціація дилерів з цінних паперів у США як регулятор торгівлі на позабіржовому ринку.

Автоматичні котирування Національної асоціації дилерів з цінних паперів у США NASDAQ, її правила, норми ділової поведінки.

Розвиток позабіржової торгівлі в Україні. Позабіржова фондова торговельна система (ПФТС). Організація торгівлі цінними паперами. Лістинг, кліринг ПФТС. [3]

Фондовий ринок; суб'єкти фондового ринку; безпека фондового ринку, фінансова безпека учасників фондового ринку; чинники фінансової безпеки фондового ринку; показники (індикатори) фінансової безпеки фондового ринку; загрози безпеці фондового ринку; державне регулювання фондового ринку; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. [5]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ

Тема 7. Ринок похідних цінних паперів. Загрози безпеці ринку похідних цінних паперів. України

Причини появи та розвитку ринку похідних цінних паперів. Хеджування. Види фінансових похідних цінних паперів, їх особливості.

Форвардні контракти та їх особливості. Поняття відкритої позиції, довгої та короткої позиції.

Ф'ючерсні контракти, їх значення, види: короткостроковий процентний ф'ючерс, довгостроковий процентний ф'ючерс, ф'ючерсні контракти на казначейський вексель та індекс. Ф'ючерсні біржі. Роль розрахункової палати біржі. Маржовий рахунок, початкова та варіаційна маржа. Ф'ючерсна ціна. Базис.

Опціони та їх особливості. Нерівномірний розподіл ризику між продавцем і покупцем опціону. Американський та західноєвропейський види опціонів. Опціон на купівлю фінансового активу, на продаж фінансового активу. Ціна опціону — премія. Нижня межа премії — внутрішня вартість опціону, верхня — часова (зовнішня) вартість. Модель Блека-Сколеса для опціону на продаж. Опціони на акції, облігації, індекси, ф'ючерсні контракти, валюту.

Контракти своп. Процентні свопи. Валютні свопи. Банківський ринок своп, його особливості. Варанти, права власників. Частки в пулах та взаємних фондах.

Створення ринку «синтетичних» цінних паперів. Фінансовий інжиніринг. Створення нових фінансових інструментів (продуктів). Комбінація опціонів. Стелажна угода. Стренг. Стреп. Стріп. Спред.

Глобальні інвестиційні сертифікати та американські депозитарні розписки, цінні папери українських емітентів на світових фондових ринках. [1]

Безпека ринку похідних цінних паперів, фінансова безпека учасників ринку похідних цінних паперів.

Чинники фінансової безпеки ринку похідних цінних паперів; показники (індикатори) фінансової безпеки ринку похідних цінних паперів.

Загрози безпеці ринку похідних цінних паперів; державне регулювання ринку похідних цінних паперів; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. [5]

Тема 8. Грошовий ринок і ринок банківських позичок. Грошово-кредитна політика та її взаємозв'язок з грошово-кредитною безпекою

Грошовий ринок і ринок банківських позичок як складові фінансового ринку, їх взаємозв'язок і взаємообумовленість. Особливість грошового ринку як ринку високоліквідних фінансових активів, короткострокових цінних паперів.

Особливість ринку банківських позичок як ринку короткострокових і середньострокових позичок.

Суб'єкти грошового ринку та ринку банківських позичок: держава (міністерство фінансів та центральний банк), комерційні банки та депозитарні небанківські інститути, господарські одиниці всіх форм власності, фінансові посередники.

Функції грошового ринку. Забезпечення руху короткострокових ліквідних фінансових потоків, купівлі-продажу грошей як засобів платежу. Забезпечення касового виконання державного бюджету.

Інструменти грошового ринку: вексель; казначейські векселі, дохідність казначейського векселя, аукціони казначейських векселів.

Угоди про продаж з обов'язковим викупом цінних паперів (репо). Сертифікати депозитів, що вільно обертаються. Комерційні цінні папери. Банківські акцепти. [6]

Функції ринку банківських позичок: кредитування оборотних фондів (працюючого капіталу).

Операції центральних банків на відкритому ринку. Управління грошовим обігом як мета операцій ЦБ на відкритому ринку. Регулювання портфеля цінних паперів емісійного банку. Управління державним боргом як мета операцій Міністерства фінансів на відкритому ринку. [2]

Грошово-кредитна політика; грошово-кредитна безпека; індикатори грошово-кредитної безпеки; рестрикційна грошово-кредитна політика (політика «дорогих грошей»); експансійна грошово-кредитна політика (політика «дешевих грошей»); таргетування; таргетування інфляції; загрози грошово-кредитній безпеці; коефіцієнт монетизації; доларизація; напрями забезпечення безпеки грошового обігу. [4]

Тема 9. Валютний ринок. Вплив валютного ринку на фінансову безпеку держави

Поняття валюти, курс валюти, котирування іноземної валюти. Класифікації валютних ринків за різноманітними чинниками. Взаємовідносини між учасниками валютного сегменту фінансового ринку. Конверсійні операції на валютному ринку. Ринок операцій СПОТ. [7]

Операції на форвардному ринку. Валютні ф'ючерси. Валютні опціони. Операції СВОП. Валютний арбітраж.

Ризик потенційних збитків від зміни обмінних курсів. Конверсійні операції. [6]

Валютний ринок; операції валютного ринку; валютна безпека; валютна безпека держави; валютна політика; валютний курс.

Золотовалютні резерви; платіжний баланс; доларизація економіки; режим валютного курсу; валютне регулювання; валютні інтервенції; валютний нагляд; валютна політика. [1]

Чинники валютної безпеки; критерії валютної безпеки; індикатори валютної безпеки держави; загрози валютній безпеці держави. [4]

Тема 10. Фондова біржа та біржові операції. Сучасний стан та загрози безпеці біржовому сегменту фондового ринку України

Фондова біржа. Лістинг та делістинг цінних паперів на ФБ. Біржові операції. [6]

Безпека фондового ринку охоплює підсистеми безпеки: – касового (на якому укладання угоди спрямоване на її негайне виконання) і строкового (похідних інструментів) ринків; – ринків державних і корпоративних цінних паперів; – національних, регіональних та іноземних емітентів; – його сегментів: ринків акцій, облігацій, векселів, казначейських зобов'язань, ощадних сертифікатів тощо; – біржового і позабіржового ринків (первинного і вторинного); – всіх його учасників. [2]

Відповідно до Методичних рекомендацій оцінки рівня економічної безпеки держави, індикаторами безпеки фондового ринку є: – рівень капіталізації лістингових компаній до ВВП; – рівень волатильності індексу Першої фондової торговельної системи. [5]

Тема 11. Цінні папери як головний інструмент фінансового ринку. Сучасний стан та загрози безпеці ринку цінних паперів

Поняття цінних паперів та їх роль в системі фінансового ринку. Акції як основа формування власного капіталу. Облігації як основа формування позикового капіталу. Вексель та вексельний обіг; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. [6]

Ринок цінних паперів; суб'єкти ринку цінних паперів, види цінних паперів; безпека ринку цінних паперів, фінансова безпека учасників ринку цінних паперів; чинники фінансової безпеки ринку цінних паперів; показники (індикатори) фінансової безпеки ринку цінних паперів; загрози безпеці ринку цінних паперів. [3]

Безпека ринку цінних паперів - це оптимальний обсяг його капіталізації (з огляду на представлені на ньому цінні папери, їх структуру, дохідність і рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, андеррайтерів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів, галузей господарського комплексу, регіонів та держави загалом. [4]

Тема 12. Фундаментальний і технічний аналіз. Напрями досягнення безпеки фінансового ринку в Україні

Зміст і основні цілі фундаментального та технічного аналізу на фондовому ринку. Суть рейтингової оцінки акцій і облігацій. Показники оцінки акцій і облігацій. Фінансова оцінка цінних паперів.

Теза фундаментального аналізу: всі цінні папери мають внутрішню, вартість, і до неї з часом повинна наблизитися їх поточна ринкова вартість, тобто курс, за яким вони продаються. [6]

Основні рівні фундаментального аналізу: макроекономічний – аналіз економіки країни; регіональний – аналіз регіонів та областей країни; галузевий – аналіз галузей економіки; мікроекономічний – аналіз підприємства.

Аналіз емітента. Мета: виявлення емітентів, акції яких недооцінені / переоцінені для їх покупки або продажу за допомогою різноманітних показників (інвестиційних, рентабельності та ін.). Метод: порівняння показників емітента: - з аналогічними показниками інших емітентів, - з середніми показниками по галузі, - з його ж показниками за інші періоди. Джерела інформації: баланси, річні звіти та інша звітність.

Галузевий аналіз. Різні галузі по різному реагують на ту чи іншу ситуацію в економіці. Основні індикатори в галузевому фундаментальному аналізі.

Аналіз макроекономіки в цілому (динаміка рівня ВВП, рівень інфляції, безробіття, курси валют і т.п.). Основні методи фундаментального аналізу: аналіз зверху вниз та аналіз знизу вгору.

Теза технічного аналізу: Історія завжди повторюється (ринки циклічні). Дані для технічного аналізу. **Технічні індикатори**: ковзні середні (Moving Averages); RSI (Relative Strength Index); MACD (Moving Average Convergence Divergence); лінії Боллінджера (Bollinger Bands); фігури свічного аналізу. Рівні підтримки і опору. Види графіків: лінійний графік; свічковий графік; бари. Види трендів: висхідний тренд; нисхідний тренд; бічний (флет). Фігури технічного аналізу: фігура в трейдингу; «Вимпел»; «Прапор»; «Прямокутник»; «Ромб»; подвійне дно, потрійне дно, подвійна вершина і потрійна вершина. Фігура «голова і плечі». Індикатори «ширини» фондового ринку: індекс нових верхніх - нових нижніх цін (імовірно, найкращий із випереджальних індикаторів фондового ринку), індекс трейдера. [1]

ТЕМАТИКА І ПЛАНИ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

План практичного заняття

1. Обговорення теоретичних питань
2. Перевірка тестів
3. Розв'язання задач
4. Написання рефератів.

Тематика практичних занять

Тема 1.

ФІНАНСОВИЙ РИНОК: СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ. НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ТА ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

План практичного заняття:

1. Сутність, роль і місце фінансового ринку в системі економічних відносин.
2. Функції фінансового ринку.
3. Суб'єкти фінансового ринку.
4. Характеристика об'єктів фінансового ринку.
5. Національні інтереси та загрози фінансовій безпеці.

Питання для обговорення:

1. Сутність і значення фінансового ринку для розвитку економіки держави.
2. Необхідність і передумови створення фінансового ринку в Україні
3. Чим відрізняються функції фінансового ринку від принципів? Які принципи взяті за основу розвитку вітчизняного фінансового ринку?
4. Які є основні суб'єкти фінансового ринку? Яку роль вони виконують на ринку?

5. Які є основні функції фінансових ринків і які учасники ринків їх виконують? З якою метою виділяють функції?

6. За якими ознаками класифікують фінансові ринки? Яка із ознак формує його сегменти?

7. Чим відрізняється сегментований фінансовий ринок від інтегрованого?

8. На які категорії поділяють фінансові інструменти?

9. Дайте характеристику основним властивостям фінансових активів.

10. У чому полягають відмінності між інструментами позики та інструментами власності?

11. На які види поділяють фінансові інструменти за терміном обігу?

12. Назвіть основні фінансові інститути та їх види діяльності на фінансовому ринку.

13. Які види сегментів фінансового ринку формують його структуру?

14. Дайте характеристику сучасним процесам, які відбуваються на вітчизняному фінансовому ринку і сприяють його інтеграції в міжнародне співтовариство.

Тестові завдання:

1. Властивість фінансового активу, яка розраховується у вигляді річної процентної ставки, називається:

- а) дохідністю;
- б) комплексністю;
- в) доходом за активом;
- г) конвертованістю.

2. За періодом обертання фінансових активів фінансовий ринок поділяється на:

- а) ринок грошей і ринок капіталів;
- б) валютний ринок і ринок фінансових послуг;
- в) біржовий ринок і позабіржовий ринок;
- г) ринок золота і страховий ринок.

3. Підберіть правильну відповідь (Таблиця 2):

Таблиця 2 – Підібрати правильну відповідь:

	Основні категорії фінансового ринку		Їх визначення
1	2	3	4
1	Основні передумови створення	А	господарська самостійність підприємств, ліквідація державної монополії на заощадження населення, утворення інфраструктури ринку, удосконалення дворівневої банківської системи
2	Завдання державної політики розвитку вітчизняного фінансового ринку	Б	розробка єдиних функцій управління для органів, які регулюють фінансовий ринок, створення інвестора та системи захисту, формування механізму недопущення надмірного розвитку державних цінних паперів
3	Конкретні функції розвитку фінансового ринку	В	фінансове забезпечення процесів інвестування, вплив на грошовий обіг, що сприяє активізації економічних процесів, поширення серед іноземних інвесторів акцій та інших цінних паперів, формування ринкової психології
4	Основні види діяльності фінансових інститутів	Г	торгівля фінансовими активами від свого імені, за свій рахунок і від імені клієнта, допомога у створенні та розміщенні на ринку нових фінансових активів, консультації з управління
5	Процеси інтеграції, що забезпечують вихід вітчизняних інвесторів на міжнародні ринки	Д	розвиток новітніх технологій, участь вітчизняних фінансових інститутів у міжнародних фінансових організаціях, постійне збільшення інституційних учасників ринку, лібералізація фінансових ринків

Кінець таблиці 2

1	2	3	4
6	Основні принципи розвитку	Е	державний контроль і регулювання сегментів ринку, доступність усіх учасників ринку до значних обсягів достовірної інформації, створення надійно діючого механізму обліку та контролю, створення розвиненої правової інфраструктури

4. Створення ефективної системи розвитку фондового сегменту фінансового ринку — це принцип, що означає:

- а) контрольованість ринку;
- б) урегульованість;
- в) захист і забезпечення інтересів та прав інвесторів;
- г) прозорість ринку.

5. Виділіть процеси, які характеризують інтегрований фінансовий ринок:

а) розвиток новітніх технологій, які сприяють розвитку високоєфективної інфраструктури фінансового ринку;

- б) концентрація діяльності учасників ринку;
- в) лібералізація фінансових ринків;
- г) усі відповіді правильні.

6. Комерційні банки, кредитні спілки, страхові та інвестиційні компанії — це фінансові інститути, які відносять до:

- а) інститутів інфраструктури;
- б) інститутів позафінансової сфери;
- в) професійних учасників ринку;
- г) усі відповіді правильні.

7. До суб'єктів фінансового ринку відносять:

- а) емітентів, інвесторів;
- б) населення, іноземних учасників ринку;
- в) фінансових посередників, державу;
- г) усі відповіді правильні.

8. Депозитними інститутами на фінансовому ринку є:

- а) комерційні та ощадні банки;

б) страхові та інвестиційні компанії;

в) пенсійні фонди;

г) кредитні спілки.

9. Безстрокові фінансові інструменти, що засвідчують пайову участь інвестора в статутному фонді емітента — це:

а) інструменти власності;

б) інструменти позики;

в) похідні інструменти;

г) усі відповіді правильні.

10. Із запропонованих ознак виділіть окремо принципи і функції фінансового ринку:

а) забезпечення взаємодії покупців і продавців фінансових активів;

б) ліквідність фінансових інструментів;

в) конкурентність та ефективність;

г) формування ринкових цін на фінансові активи;

д) відповідність міжнародним стандартам;

е) формування у населення довіри до фінансових інститутів і послуг, що вони надають;

є) цілісність і централізованість;

ж) фінансове забезпечення процесів інвестування.

Навчальні завдання:

Теми рефератів:

1. Теорія фінансового ринку в працях українських і закордонних економістів.

2. Об'єктивні основи і напрямки глобалізації фінансового ринку.

3. Національні інтереси та загрози безпеці вітчизняного фінансового ринку.

4. Конкурентність та ефективність страхових та інвестиційних компаній в Україні.

5. Ліквідність фінансових інструментів пенсійних фондів в Україні.

6. Концентрація діяльності кредитних спілок як учасників ринку.

Тема 2.

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ ТА ЙОГО БЕЗПЕКИ

План практичного заняття:

1. Сутність регулювання фінансового ринку: принципи, напрями, рівні та форми регулювання.
2. Державне регулювання фінансового ринку України: сутність, сфери та важелі регулювання.
3. Внутрішнє регулювання фінансового ринку.
4. Міжнародне співробітництво з регулювання фінансових ринків.
5. Законодавче регулювання фінансового ринку та його безпеки.

Питання для обговорення:

1. Дати визначення поняттю "регулювання фінансового ринку" з обґрунтуванням мети регулювання.
2. Які є рівні та форми регулювання фінансового ринку?
3. Назвати сфери фінансового ринку, що обов'язково регулюються державою, НКЦПФР.
4. Визначити важелі непрямого втручання держави у регулювання фінансового ринку.
5. Які моделі регулювання фінансового ринку існують у світовій практиці?
6. З якою метою державні органи України досліджують законодавче регулювання фінансового ринку розвинутих країн?
7. З якими міжнародними фінансовими організаціями співпрацюють вітчизняні фінансові організації?
8. Сутність внутрішнього регулювання фінансового ринку України.
9. Дати визначення саморегульвним організаціям і вказати, які завдання вони виконують на фінансовому ринку.
10. Чим відрізняється банківський нагляд від регулювання банківської діяльності?

11. Сутність превентивних заходів регулювання банківської діяльності. Яка різниця між превентивними і протекційними заходами?

12. Які принципи Базельського комітету з банківського нагляду забезпечують ефективність банківського регулювання та нагляду?

Тестові завдання:

1. Виділити напрями регулювання фінансового ринку:
 - а) регулювання складу фінансових інструментів та учасників;
 - б) регулювання інформаційних потоків на ринку;
 - в) регулювання операцій та форм торгівлі;
 - г) усі відповіді правильні.
2. Недержавними інститутами-регуляторами здійснюється регулювання:
 - а) міжнародне;
 - б) державне;
 - в) внутрішнє;
 - г) усі відповіді правильні.
3. Вплив на функціонування фінансового ринку через систему економічних важелів — це регулювання:
 - а) пряме (правове);
 - б) непряме (економічне);
 - в) внутрішнє;
 - г) адміністративне.
4. Міжнародною регулювальною організацією, головною метою якої є покращення захисту інвестора, підвищення цілісності і прозорості ринків капіталів, є:
 - а) Група 30;
 - б) Форум Європейських Комісій з цінних паперів — FESCO;
 - в) Міжнародна організація комісій з цінних паперів — IOSCO;
 - г) Міжнародний банк реконструкції та розвитку.
5. Найбільшою і впливовою саморегулювальною організацією в Україні є:
 - а) Перша фондова торгова система (ПФТС);
 - б) Національна асоціація бірж України;
 - в) Південноукраїнська торговельно-інформаційна система;
 - г) Асоціація учасників фондового ринку.

6. Важелями непрямого втручання держави у регулювання фінансового ринку є:

- а) податкова політика;
- б) регулювання грошової маси й обсягів кредитів через вплив на ставку позикового відсотка;
- в) проведення спільних наукових розробок;
- г) усі відповіді правильні.

7. Банківський нагляд — це:

а) система контролю та активних упорядкованих дій НБУ, спрямованих на дотримання банками у процесі їх діяльності законодавства України;

б) дії НБУ з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників;

в) моніторинг процесів, що мають місце в банківській системі на різних стадіях функціонування банків;

г) усі відповіді правильні.

8. Регулювання банківської діяльності — це:

а) використання монетарних інструментів з метою впливу на обсяг і структуру банківських резервів;

б) застосування превентивних і протекційних заходів, що спрямовані на забезпечення стабільності банківської системи;

в) розробка та ухвалення законів, що регламентують діяльність банків;

г) усі відповіді правильні.

9. Міжнародною регулювальною організацією, яка усуває перешкоди у всесвітній торгівлі цінними паперами, є:

а) Форум Європейських Комісій з цінних паперів (FESCO);

б) Міжнародна організація комісій з цінних паперів (IOSCO);

в) Група 30;

г) Міжнародний валютний фонд.

10. Із переліку фінансових інститутів виділити саморегулівні організації:

а) Українська асоціація інвестиційного бізнесу (УАІБ);

б) страхова компанія «Життя»;

в) Професійна організація реєстраторів і депозитаріїв (ПАРД);

г) Українська міжбанківська валютна біржа (УМВБ);

д) ломбард;

е) кредитно-гарантійні установи;

є) факторингові компанії;

ж) Перша фондова торгова система (ПФТС).

11. Підберіть правильну відповідь (Таблиця 3):

Таблиця 3 – Підібрати правильну відповідь

	Основні поняття теми		Визначення основних понять
1	2	3	4
1	Сфери фінансового ринку, що обов'язково регулюються державою	А	забезпечення стабільності та надійності, захист інтересів вкладників, створення конкурентного середовища, забезпечення відкритості (прозорості)
2	Важелі непрямого втручання держави у регулювання ринку	Б	розвиток інфраструктури, розробка та впровадження правил, стандартів, вимог щодо здійснення операцій на ринку, професійна підготовка фахівців
3	Основні завдання банківського регулювання та нагляду	В	рефінансування комерційних банків, створення систем гарантування банківських депозитів, розробка вимог щодо розміру, структури банківського капіталу, диверсифікації банківських ризиків
4	Напрями регулювання банківської діяльності	Г	реклама на ринку цінних паперів, допуск цінних паперів до публічних торгів, регулювання діяльності професійних учасників
5	Превентивні та протекційні заходи регулювання банківської діяльності	Д	ухвалення положень, які регламентують діяльність, проведення ефективної монетарної політики, забезпечення стабільності
6	Основні завдання саморегулювних організацій	Е	зовнішньоекономічна політика, податкова політика, регулювання грошової маси, обсягів кредитів, гарантії щодо позик приватного сектора

Тема 3.
ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВОГО
ПОСЕРЕДНИЦТВА. БЕЗПЕКА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯК
СКЛADOVA ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

План практичного заняття:

1. Сутність фінансових посередників та їх функції
2. Суб'єкти банківської системи.
3. Небанківські фінансово-кредитні інститути.
4. Контрактні фінансові інститути.
5. Посередники депозитарно-клірингової системи.
6. Безпека банківської системи як складова фінансової безпеки держави.

Питання для обговорення:

1. Яку роль та які функції на фінансовому ринку виконують фінансові посередники?
2. Назвіть основні фінансові інститути, які виконують функції фінансових посередників на всіх сегментах ринку.
3. На які групи поділяють фінансових посередників залежно від обслуговування учасників ринку та від укладання і виконання угод з фінансовими інструментами?
4. Які принципи побудови комерційних банків існують у світовій практиці?
5. Які банки існують в українській фінансово-банківській системі?
6. Які банківські об'єднання мають право в Україні створювати банки і яка різниця між цими об'єднаннями?
7. Які ви знаєте небанківські фінансово-кредитні інститути і які причини зумовили зростання їх ролі на фінансовому ринку?
8. Основні форми діяльності небанківських кредитних інститутів на фінансовому ринку.
9. Назвіть проблеми, що пов'язані з розвитком факторингових послуг в Україні та пропозиції щодо їх вирішення.
10. Назвіть фінансові контрактні інститути, що діють на фінансовому ринку України.

11. Чим відрізняється корпоративний інвестиційний фонд від пайового?

12. Якими суб'єктами в Україні представлена накопичувальна система недержавного пенсійного забезпечення?

13. Охарактеризувати учасників Національної депозитарної системи.

14. Основні види депозитарної діяльності.

15. Сфера діяльності Національної депозитарної системи.

Тестові завдання:

1. До фінансових посередників відносять:

- а) суб'єктів банківської системи;
- б) небанківські фінансово-кредитні інститути;
- в) контрактні фінансові інститути;
- г) усі відповіді правильні.

2. Спеціальні кредитно-фінансові інститути, що утворюються товаровиробниками на приватних засадах для задоволення взаємних потреб у кредитах та інших банківських послугах, це:

- а) кооперативні банки;
- б) ощадні і кредитні асоціації;
- в) спеціалізовані банки;
- г) банківська корпорація.

3. Юридична особа, засновниками та акціонерами якої можуть бути виключно банки, створюється з метою концентрації капіталів банків, — це:

- а) банківська холдингова група;
- б) банківська корпорація;
- в) фінансова холдингова група;
- г) ощадні і кредитні асоціації.

4. Підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних або залучених фінансових коштів і поєднує в собі елементи кредитування в натуральній і грошовій формі, — це:

- а) факторинг;
- б) благодійність;
- в) лізинг;
- г) страхування.

5. Підберіть правильну відповідь (Таблиця 4):

Таблиця 4 – Підібрати правильну відповідь

	Фінансові посередники		Їх характеристика
1	2	3	4
1	Фінансові компанії	А	посередники, що здійснюють торговельно-комісійні операції, пов'язані з кредитуванням оборотних коштів, що полягає в інкасуванні дебіторської заборгованості
2	Позичково-ощадні асоціації	Б	банківське об'єднання, в якому має бути щонайменше один банк і материнська компанія
3	Інститути спільного інвестування	В	самостійна фінансово-банківська система, що не входить до складу державного бюджету України, формується за рахунок коштів, які відраховуються підприємствами і організаціями на заходи соціального страхування, страхових внесків, коштів державного бюджету
4	Пенсійні фонди	Г	кредитно-фінансові установи, ресурси яких формуються за рахунок строкових депозитів і які спеціалізуються на кредитуванні галузей або наданні певних видів кредитів і проведенні фінансових операцій
5	Фінансова холдингова група	Д	кредитні товариства, створені для фінансування житлового будівництва: надання іпотечних кредитів під житлове будівництво в містах і сільській місцевості, а також вклади в державні цінні папери
6	Факторингові компанії	Е	організаційно-правова форма діяльності, пов'язана з об'єднанням (залученням) грошових коштів інвесторів

6. Принципи, що покладені в основу розробки Державної комплексної програми реформування та розвитку банківської системи, — це:

а) спрямованість макроекономічної політики на забезпечення стабільних умов для підприємницької діяльності;

б) прозорість і забезпеченість життєздатності фінансових інститутів;

в) створення умов для зменшення витрат на фінансове посередництво;

г) усі відповіді правильні.

7. Кредитні спілки та факторингові компанії відносять до:

а) небанківських фінансово-кредитних інститутів;

б) контрактних фінансових інститутів;

в) суб'єктів банківської системи;

г) депозитарно-клірингової системи.

8. Кредитні установи, що створюються для надання населенню послуг щодо схову предметів домашнього вжитку, а також видачі позичок під заставу цих предметів, — це:

а) фінансові компанії;

б) ломбарди;

в) позичково-ощадні асоціації;

г) страхові компанії.

9. Фінансова установа, яка залучає грошові заощадження своїх членів для взаємного кредитування, наданні фінансових послуг шляхом об'єднання грошових внесків, — це:

а) кредитна спілка;

б) каси взаємодопомоги;

в) благодійна організація;

г) ломбард.

10. Юридична особа, яка спеціалізується на веденні діяльності, що включає збирання, обробку, зберігання та надання даних, які складають систему обліку власників іменних цінних паперів, — це:

а) реєстратор;

б) зберігач;

в) Розрахунковий банк;

г) Національний депозитарій.

11. Виділити сфери діяльності Національної депозитарної системи:

- а) уніфікація документообігу щодо операцій з цінними паперами;
- б) передача й отримання інформації про угоду;
- в) стандартизація обліку цінних паперів згідно з міжнародними стандартами;
- г) гарантійне забезпечення біржових угод;
- д) відповідальне зберігання всіх видів цінних паперів як у документарній, так і в бездокументарній формах;
- е) акумулювання доходів за цінними паперами, взятими на обслуговування, та їх розподіл за рахунками;
- є) розробка, впровадження, обслуговування і підтримка комп'ютеризованих систем обслуговування обігу рахунків у цінних паперах;
- ж) управління діяльністю банків.

12. До спеціалізованих фінансових посередників не відносяться:

- а) страхові компанії;
- б) недержавні пенсійні фонди;
- в) інститути спільного інвестування;
- г) правильна відповідь відсутня.

13. Переваги фінансового посередництва для позичальників:

- а) посередники здійснюють диверсифікацію ризиків шляхом розподілу вкладень по видах фінансових інструментів;
- б) посередники розробляє систему перевірки платоспроможності позичальників і організовує систему розповсюдження своїх послуг, що зменшує кредитний ризик і витрати по кредитуванню;
- в) посередники спрощують проблему пошуку кредиторів, готових надати позики на прийнятних умовах;
- г) правильна відповідь відсутня.

14. Однією із функцій фінансових посередників є забезпечення деномінації заощаджень, що полягає у тому, що ...

- а) посередники консолідують ризики і багато з них приймають на себе;
- б) дрібні позички у посередника нагромаджуються поступово, а згодом на їх основі укладаються угоди з цінними паперами на більші суми;
- в) надання консультаційних та інформаційних послуг з фінансових питань;
- г) правильна відповідь відсутня.

15. До посередників депозитарно-клірингової системи не відносять:

- а) депозитаріїв;
- б) зберігачів;
- в) кредитні асоціації;
- г) реєстраторів.

16. Банки — це юридичні особи, які мають виключне право на підставі ліцензії НБУ здійснювати у сукупності операції:

- а) відкривати і вести банківські рахунки фізичних та юридичних осіб;
- б) залучати у вклади грошові кошти фізичних і юридичних осіб;
- в) розміщувати зазначені кошти від свого імені, на власних умовах та на власний ризик;
- г) всі відповіді правильні.

17. Банкам забороняється діяльність у сфері:

- а) страхового посередництва;
- б) реалізації пам'ятних, ювілейних і інвестиційних монет;
- в) матеріального виробництва;
- г) всі відповіді правильні.

18. Банк з іноземним капіталом - це банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить:

- а) не менше 5 відсотків;
- б) не менше 10 відсотків;
- в) не менше 25 відсотків;
- г) не менше 50 відсотків.

19. Спеціалізовані кредитні установи, що залучають довготерміновий позиковий капітал і надають його в розпорядження позичальникам (підприємцям і державі) через випуск облігацій та інших видів боргових зобов'язань - це ...

- а) ощадні банки;
- б) інвестиційні банки;
- в) іпотечні банки;
- г) розрахункові (клірингові) банки.

20. За формою власності розрізняють:

- а) державні, приватні банки та банки з іноземним капіталом;
- б) акціонерні та кооперативні банки;

в) функціонуючі банки, банки з тимчасовою адміністрацією та банки у стадії ліквідації;

г) правильна відповідь відсутня.

21. - це банківське об'єднання, до складу якого входять виключно банки, а материнському банку об'єднання має належати не менше 50 % акціонерного (пайового) капіталу або голосів кожного з інших учасників об'єднання, які є його дочірніми банками.

а) банківська корпорація;

б) банківська холдингова група;

в) фінансова холдингова група;

г) промислово-фінансова група.

22. Розмежуйте фінансових посередників (Таблиця 5):

Таблиця 5 – Розмежувати фінансових посередників

Суб'єкти банківської системи	Небанківські фінансово-кредитні інститути	Контрактні фінансові інститути	Посередники депозитарно-клірингової системи

А. банківські об'єднання;

В. депозитарії;

С. зберігачі;

Д. інститути спільного інвестування;

Е. компанії зі страхування життя;

Ф. кредитні спілки;

Г. лізингові компанії;

Н. недержавні пенсійні фонди;

І. реєстратори;

Ж. страхові компанії;

К. факторингові компанії;

23. Кросворд

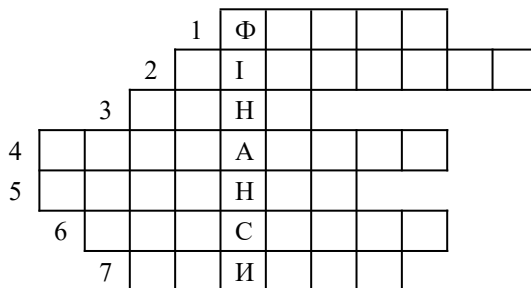
1. відокремлений структурний підрозділ банку, що не має статусу юридичної особи і здійснює банківську діяльність.

2. документ, який видається Національним банком України в порядку, на підставі якого банки та філії іноземних банків мають право здійснювати банківську діяльність.

3. юридична особа, яка має виключне право здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів

фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

4. це банк, сто відсотків статутного капіталу якого належать державі.

5. це комерційні установи, які спеціалізуються на обслуговуванні населення, залучаючи грошові заощадження громадян і надаючи кредитні, розрахункові та інші банківські послуги.

6. засновники банку, акціонери банку, який є публічним акціонерним товариством, і пайовики кооперативного банку.

7. припинення діяльності двох або кількох банків як юридичних осіб та передачу належних їм майна, коштів, прав та обов'язків до банку- правонаступника, який створюється.

Навчальні завдання:

Теми рефератів:

1. Організація нагляду за ринком недержавних пенсійних фондів на різних фінансових ринках світу.

2. Ефективність діяльності банківських об'єднань в Україні.

3. Безпека банківської системи як складова фінансової безпеки держави.

4. Організація нагляду за ринком інститутів спільного інвестування в Україні.

5. Ефективність діяльності компаній зі страхування життя в Україні.

6. Конкурентність та ефективність діяльності лізингових компаній в Україні.

7. Ефективність діяльності факторингових компаній в Україні.

Тема 4.
ПРОЦЕНТНІ СТАВКИ ТА ЇХ СТРУКТУРА. БОРГОВА
СТРАТЕГІЯ ТА МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРГОВОЇ
БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

План практичного заняття:

1. Специфіка ціноутворення на первинному і вторинному ринках.
2. Особливості ціноутворення на різні види фінансових інструментів.
3. Види та структура процентних ставок фінансового ринку.
4. Теорії структури процентних ставок.
5. Боргова стратегія та механізм забезпечення боргової безпеки держави.

Питання для обговорення:

1. Яким чином взаємопов'язані поточна ставка за міжбанківськими кредитами, облікова ставка конкретного банку за виданими позиками та офіційна облікова ставка Центрального банку?
2. Еквівалентність облікових ставок.
3. Визначення індексу інфляції. Формула Фішера.

Тестові завдання:

1. До факторів попиту, що впливають на ціни на фінансовому ринку відносять:
 - а) обсяг потенційних інвестицій;
 - б) термін обігу фінансового інструменту;
 - в) емісійні витрати;
 - г) всі відповіді правильні.
2. Завданням ціноутворення на фінансовому ринку є:
 - а) реалізація конкретних цілей ціноутворення;
 - б) відображення реального співвідношення попиту і пропозиції;
 - в) урахування різноманітних факторів, що впливають на формування ціни;
 - г) всі відповіді правильні.

3. Ціна, за якою папери продаються і купуються на ринку називається:

- а) номінальною;
- б) емісійною;
- в) курсовою;
- г) дисконтованою.

4. ... функція ціни полягає в тому, що в процесі ціноутворення на ринку фіксується певна вартість фінансового інструмента:

- а) перерозподільча;
- б) облікова;
- в) контрольна;
- г) правильна відповідь відсутня.

5. Метод приведення реальної вартості коштів до їх вартості в майбутньому періоді, що використовується для оцінки майбутньої вартості інвестицій називається:

- а) нарощування
- б) дисконтування;
- в) лімітування;
- г) диверсифікація.

6. Рівномірні грошові потоки, що регулярно надходять називають:

- а) дисконти;
- б) анuitети;
- в) відсоткові пункти;
- г) правильна відповідь відсутня.

7. ... метод ціноутворення передбачає, що рівень ціни визначається в результаті детального аналізу кон'юнктури ринку, виконання діагностичного факторного аналізу, моніторингу:

- а) експертний;
- б) аналітичний;
- в) нормативно-параметричний;
- г) балансовий.

8. Концепція зміни вартості грошей у часі, яка ґрунтується на тому, що ...:

а) під дією різних факторів вартість грошей з плином часу змінюється з урахуванням норми прибутку на грошовому ринку, в ролі якої виступає норма позичкового процента;

б) під дією різних факторів вартість грошей з плином часу не змінюється з урахуванням норми прибутку на грошовому ринку, в ролі якої виступає норма дивіденду;

в) вартість грошей є сталою величиною, що не піддається математичному опису;

г) всі відповіді правильні.

9. Складним відсотком називається сума прибутку, яка ...:

а) нараховується за початковою (реальною) вартістю вкладу в кінці одного періоду платежу, обумовлена умовами інвестування коштів (місяць, квартал тощо);

б) утворюється в результаті інвестування за умови, що сума нарахованого відсотка (простого) не виплачується після кожного періоду, а приєднується до суми основного внеску і в наступному періоді платежу сама приносить прибуток;

в) нараховується за ліквідаційною вартістю вкладу на початку одного періоду платежу, обумовлена умовами інвестування коштів (місяць, квартал тощо);

г) вираховується за ліквідаційною вартістю вкладу на початку одного періоду платежу, обумовлена умовами інвестування коштів (місяць, квартал тощо);

д) правильна відповідь відсутня.

10. Визначення рівня та характеру змін облікової ставки Національного банку залежить від таких показників:

а) фактичний та прогнозний рівень інфляції у відповідному періоді;

б) розмір дефіциту державного бюджету та джерел його покриття;

в) фактичний та прогнозний розмір платіжного та торгового балансів;

г) всі відповіді правильні.

11. Залежно від обраних цілей розрізняють наступні стратегії ціноутворення на фінансовому ринку:

а) встановлення ціни на рівні ринкової;

б) швидке отримання прибутку від продажу;

в) завоювання частини ринку;

г) всі відповіді правильні.

12. Пов'язати наведені нижче терміни і поняття з їх змістом (Таблиця 6):

Таблиця 6 – Пов’язати наведені терміни з їх змістом

	Термін		Зміст
1	Ринкова ціна	А	Ціна продажу цінних паперів при їх первинному розміщенні
2	Номінальна ціна	Б	Вартість, що визначається витратами емітента і регулює ринкову ціну
3	Поточна ціна	В	Ціна, за якою цінні папери обліковуються на балансі підприємства в даний момент часу
4	Балансова ціна	Г	Ціна, за якою папери продаються і купуються на ринку
5	Біржова ціна	Д	Ціна, що зазначена на бланку цінного паперу та визначається в проспекті емісії при випуску в обіг цінних паперів
6	Облікова ціна	Е	Ціна на біржі в процесі торгів
7	Ринкова вартість фінансових інструментів	Ж	Ціна, що визначена на підставі фінансової звітності підприємства як вартість майна акціонерного товариства, утвореного за рахунок власних джерел, поділена на кількість випущених акцій
8	Емісійна ціна	З	Ціна, що визначена з врахуванням дисконтних множників і норм інвестування

13. Ціна, за якою цінні папери продаються і купуються на фондовому ринку називається:

- а) номінальною;
- б) емісійною;
- в) курсовою;
- г) майбутньою;
- д) поточною;
- є) ринковою;
- ж) балансовою.

13. Пов'язати наведені нижче терміни і поняття з їх змістом (відповідно до Положення про процентну політику Національного банку України) (Таблиця 7):

Таблиця 7 – Пов'язати наведені терміни з їх змістом

Термін			Зміст
1	2	3	4
1	Облікова ставка Національного банку	А	регулювання НБУ попиту та пропозиції на грошові кошти як через зміну процентних ставок за своїми операціями, так і шляхом рекомендацій щодо встановлення процентних ставок за операціями банків з метою впливу на процентні ставки суб'єктів грошово-кредитного ринку
2	Індикативна процентна ставка	Б	процентна ставка НБУ банкам на кредити рефінансування
3	Процентна політика Національного банку	В	один з монетарних інструментів, за допомогою якого НБУ установлює орієнтир вартості залучених та розміщених грошових коштів на відповідний період, і є основною процентною ставкою, яка залежить від процесів в макроекономічній, бюджетній сферах та на грошово-кредитному ринку
4	Процентна ставка	Г	установлений розмір плати за розміщені чи залучені кошти, що встановлюється НБУ як важіль впливу на економічні процеси, застосовується у сферах економіки, банківської та зовнішньоекономічної діяльності, а також як інструмент в антиінфляційних заходах

Кінець таблиці 7

1	2	3	4
5	Процентний пункт	Д	різниця між процентними ставками
6	Ставка рефінансування	Е	процентна ставка, за якою НБУ залучає тимчасово вільні кошти банків на термін до наступного дня
7	Ставка за депозитами овернайт	Ж	процентна ставка, за якою НБУ надає банкам кредити на термін до наступного робочого дня
8	Ставка за кредитами овернайт	З	орієнтовний розмір процентних ставок для банків щодо проведення ними операцій із залучення та розміщення коштів

14. Кросворд

1. Метод ціноутворення, що ґрунтується на використанні аргументованих висновків експертів про рівень реальної вартості фінансового інструменту або ціну певної фондової операції.

2. Втілена й уречевлена в товарі (наданих послугах) абстрактна праця, яка відображає суспільно-виробничі відносини товаровиробників, пов'язаних суспільним поділом праці й розподілом товарів.

3. Функція ціни, відповідно до якої в процесі ціноутворення на ринку фіксується певна вартість фінансового інструмента.

4. Знецінення грошей.
5. Ціна продажу цінних паперів при їх первинному розміщенні.
6. Грошовий вираз вартості.
7. Рівномірні грошові потоки, що регулярно надходять.

Навчальні завдання:

Розв'язати задачі:

1. Вкладник розміщає на рахунку в банку 100 тис. грн. Яку суму він одержить через 2 роки, якщо банк нараховує по внеску 10% річних? Відсотки капіталізуються через кожні півроку.

2. Вкладник розміщає на рахунку в банку 100 тис. грн. Яку суму він одержить через 60 днів, якщо банк нараховує по внеску 10% річних на умовах безперервного нарахування відсотків?

3. По банківському рахунку встановлені 10% річних. Відсоток нараховується щокварталу. Розрахуйте ефективний відсоток.

4. 10% річних нараховуються чотири рази в рік. Визначте еквівалентний відсоток, що безупинно нараховується.

5. Вкладник розміщає на рахунку в банку 100 тис. грн. Яку суму він одержить через 2 роки 60 днів, якщо банк нараховує по внеску 10% річних? Відсотки капіталізуються щорічно.

6. Банк нараховує 10% річних. Відсотки капіталізуються щорічно. Яку суму вкладник повинний розмістити в банку, щоб через 5 років одержати на рахунку 100 тис. грн.

7. Інвестор протягом 10 років наприкінці кожного року одержує суму 50 тис. грн. і розміщає кожен платіж до закінчення десятилітнього періоду під 10% річних. Визначте майбутню вартість ануїтету.

8. Пенсійний фонд через 10 років повинний акумулювати 1млрд. грн. Визначте розмір щорічних внесків у пенсійний фонд, якщо до закінчення періоду вони інвестуються під 10% річних.

9. Інвестор протягом 10 років наприкінці кожного року одержує суму 50 тис. грн. і розміщає кожен платіж до закінчення десятилітнього періоду під 10% річних. Визначте приведену вартість ануїтету.

10. Позичальник бере кредит на 10 років у розмірі 100 млн. грн. під 25% річних з умовою погашення його рівними сумами наприкінці кожного року. Визначте величину щорічних виплат по кредиту?

11. Скільки коштує вічна рента, якщо по ній щорічно виплачується 50 тис. грн.? Банківський відсоток дорівнює 10% річних.

12. Вкладник інвестував 50 тис. грн. і одержав через 4 роки 200 тис. грн. Визначте прибутковість його операції за чотири роки.

13. Вкладник інвестував 50 тис. грн. і одержав через 100 днів 60 тис. грн. Визначте ефективну прибутковість його операції на базі 365 днів.

14. Номінальна ставка відсотка дорівнює 10% річних, темп інфляції - 5%. Визначте реальну ставку відсотка.

15. Процентна ставка на 1 рік дорівнює 15%, на два роки — 18%, на три роки — 20%. Визначте форвардну процентну ставку: а) для одного року через рік; в) для одного року через два роки; с) для дворічного періоду через рік.

16. Ціна купонної облигації, до погашення якої лишається три роки, дорівнює 943,2 грн., номінал облигації складає 1000 грн., купонна ставка — 10%, купони виплачуються один раз у рік. Ставка спот для одного року складає 10%, для двох — 12%. Визначте теоретичну ставку спот для трьох років.

17. Припустимо, що трирічна ставка спот склала 13%. Чому дорівнює арбітражний прибуток, якщо інвестор купить дисконтні облигації з номіналами 100 грн., 1000 грн. і 1100 грн. й термінами погашення відповідно через один, два і три роки й емітує на їхній основі купонну облигацію, що реалізує за ціною 943,20 грн.

18. Припустимо, що чотирирічна ставка спот склала 11%. Чому дорівнює арбітражний прибуток, якщо інвестор купить дисконтні облигації з номіналами 100 грн., 1000 грн. і 1100 грн. й термінами погашення відповідно через один, два і три роки й емітує на їхній основі купонну облигацію, що реалізує за ціною 990,80 грн.

Навчальні завдання:

Теми рефератів:

1. Система колективного інвестування в США, Франції, Німеччини, Великобританії, Японії.

2. Особливості діяльності ломбардів на фінансовому ринку.

3. Боргова стратегія та механізм забезпечення боргової безпеки держави.

Тема 5.
РИЗИК ТА ЦІНА КАПІТАЛУ. РИЗИКИ ТА ЗАГРОЗИ
БОРГОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ДЕРЖАВИ

План практичного заняття:

1. Поняття й класифікація фінансових ризиків.
2. Методи оцінювання ризику на фінансовому ринку.
3. Методи управління фінансовими ризиками.
4. Майбутня і поточна вартість фінансових інструментів.
5. Вартість капіталу.
6. Ризики та загрози боргової залежності держави

Питання для обговорення:

1. Методи та принципи ціноутворення, їх характеристика.
2. Види та функції цін на фінансовому ринку.
3. Які суб'єкти фінансового ринку беруть безпосередню участь у формуванні ціни? У чому полягає їх роль?
4. Яке із визначень поняття "ризик" є найбільш прийнятним для українського фінансового ринку?
5. Яка різниця між номінальною і безризиковою процентними ставками?
6. У яких випадках використовують техніку розрахунку простих і складних відсотків?
7. Яка різниця між категоріями "ціна цінного папера" і "ціна капіталу"?
8. Які ризики враховують при розрахунку ціни капіталу (рівня процентної ставки)?
9. Назвіть фінансові ризики, що пов'язані із цінними паперами.
10. Чому на українському ринку корпоративних цінних паперів об'єм випусків акцій значно більший за об'єм випуску облігацій?
11. Назвіть основні моделі оцінки реальної поточної вартості найбільш популярних фінансових інструментів.
12. Сутність теорії ефективного портфеля Г. Марковіца.
13. Основа моделі МОКА.
14. Назвати основні параметри портфеля цінних паперів та охарактеризувати їх.

Тестові завдання:

1. Номінальна ціна — це:
 - а) ціна, що відображає співвідношення попиту і пропозиції;
 - б) ціна продажу фінансового активу;
 - в) ціна, що визначена на бланку фінансового інструмента;
 - г) ціна продажу фінансового інструмента при його первинному розміщенні.
2. Виділити ознаки класифікації ціни:
 - а) вид фінансового інструменту;
 - б) тип емітента;
 - в) сегмент ринку;
 - г) усі відповіді правильні.
3. Ануїтет — це:
 - а) вид банківської позики;
 - б) нарахування відсотків;
 - в) вид боргового зобов'язання;
 - г) рівномірні платежі через однакові інтервали часу за однаковою ставкою відсотка.
4. Реальна процентна ставка — це:
 - а) дохід інвестора на вкладені кошти із урахуванням зміни купівельної спроможності грошей у зв'язку з інфляцією;
 - б) ставка, що відображає дохід інвестора без урахування зміни купівельної спроможності грошей у зв'язку з інфляцією;
 - в) премія за інфляційне очікування, яку інвестори додають до реального рівня доходу;
 - г) процентна ставка за короткостроковими державними цінними паперами, що включає поправку на інфляцію.
5. Хеджування може здійснюватися за допомогою:
 - а) сек'юритизації та консолідації;
 - б) фінансового векселя;
 - в) валютного опціону;
 - г) форвардної операції.
6. Ризик, не пов'язаний з економічною ситуацією визначають:
 - а) систематичний;
 - б) несистематичний;
 - в) ліквідності;
 - г) галузевий.

7. Підберіть правильну відповідь (Таблиця 8):

Таблиця 8 – Підібрати правильну відповідь

	Основні категорії теми		Їх характеристика
1	Завдання ціноутворення	А	якість, інвестиційні характеристики ЦП, заходи державного регулювання цін, конкуренція, монополізм, ступінь розвитку ринку, рівень податків, ступінь технічної озброєності емітента
2	Принципи ціноутворення	Б	непередбачена інфляція, різниця дохідностей за зобов'язаннями, приріст промислового виробництва, премія за ризик як різниця між дохідностями ризикованих боргових зобов'язань
3	Фактори, що впливають на формування цін	В	рівень інфляції, відношення обсягу експорту до ВВП, коефіцієнт обслуговування боргу, відношення міжнародних резервів до обсягу імпорту
4	Показники, що використовують для оцінювання ризику країни	Г	інфляційні процеси, дії конкурентів, політичні й економічні кризові явища, екологічні вимоги, зміни в податковій політиці, природно-кліматичні умови
5	Фактори, що впливають на рівень фінансового ризику	Д	відображення реального співвідношення попиту і пропозиції, реалізація конкретних цілей ціноутворення, формування ціни із урахуванням різних факторів
6	Фактори, що впливають на ціни активів за арбітражною теорією ціноутворення	Е	достовірність втілення в ціні паперів витрат на емісію, поєднання стратегії і тактики ціноутворення, обґрунтованість цілей ціноутворення, витрат

8. Ризик, пов'язаний із загальною економічною ситуацією в країні та світі, визначають як:

- а) систематичний;
- б) несистематичний;
- в) ліквідності;
- г) галузевий.

9. Очікувану дохідність акцій з безризиковою процентною ставкою та ризиком окремої акції пов'яже теорія:

- а) ефективного портфеля Г.Марковіца;
- б) модель оцінки капітальних активів (МОКА) У.Шарпа;
- в) модель арбітражного утворення Роса;
- г) ефективності фінансового ринку Ю.Фами.

10. Теперішня вартість грошових потоків відображає:

- а) надходження, що знаходяться за межами дня;
- б) поточну ринкову ціну фінансового активу в результаті зрівноваження попиту і пропозиції на нього;
- в) рівномірні грошові потоки наприкінці періоду;
- г) плату за позиковий капітал.

11. Дисконтування — це:

- а) приведення реальної вартості грошей до їх вартості у майбутньому періоді;
- б) нарахування відсотків;
- в) дохід інвестора на вкладені кошти;
- г) приведення майбутньої вартості грошей до їх вартості в поточному періоді.

12. Ціна капіталу з урахуванням ризиків включає:

- а) премію за ризик;
- б) премію за ліквідність;
- в) премію за строковість;
- г) усі відповіді правильні.

13. Процес збільшення кількості видів цінних паперів у портфелі, результатом якого є зменшення ризику портфеля без зменшення його дохідності, — це:

- а) систематичний ризик;
- б) диверсифікація портфеля;
- в) параметри портфеля.

14. Виділити ознаки теорії МОКА:

- а) глибоке дослідження та послідовне використання ризику і його впливу на очікувану дохідність акцій;
- б) велика кількість припущень щодо поведінки інвесторів;
- в) визначення доходу за цінним папером із використанням безризикової процентної ставки, зміни рівня інфляції та ВВП;
- г) ризиковість окремого цінного папера характеризує тільки ризик, що залишається після диверсифікації портфеля;
- д) необхідна ставка доходу оцінюється із урахуванням впливу приросту промислового виробництва та непередбаченої інфляції;
- е) очікуваний дохід за будь-яким фінансовим активом оцінюється на основі безризикової процентної ставки;
- є) портфель цінних паперів формується інвестором із ризикових активів, майбутній дохід за якими наперед не визначений;
- ж) визначення необхідної ставки доходу за акціями із урахуванням коефіцієнта β корпорації.

15. Дохідність цінних паперів передбачає:

- а) отримання максимального прибутку;
- б) безбитковість емісії цінних паперів;
- в) отримання мінімального прибутку;
- г) збереження і нагромадження багатства.

16. У міру зниження ризиків, які містить у собі цінний папір:

- а) знижується його ліквідність;
- б) зростає його прибутковість;
- в) зростає його ліквідність і знижується прибутковість;
- г) зростає його дохідність і ціна.

17. Процес встановлення ціни з урахуванням існуючих економічних умов, діючих законодавчих норм і практики, що склалася, – це:

- а) конвертація;
- б) ціноутворення;
- в) емісія;
- г) спліт.

18. Номінальна вартість цінного папера визначається:

- а) ринковою кон'юнктурою;
- б) покупцем;
- в) розрахунковою палатою фондової біржі;
- г) встановлюється емітентом довільно залежно від емісії.

19. Балансова вартість цінного папера залежить:

- а) від прибутковості підприємства;
- б) від обсягу емісії цінних паперів;
- в) від фінансового стану підприємства;
- г) від забезпеченості цінних паперів капіталом емітента.

20. Певним чином підбрана сукупність окремих видів цінних паперів для досягнення поставленої мети – це:

- а) сертифікат цінних паперів;
- б) портфель цінних паперів;
- в) варант цінних паперів;
- г) опціон цінних паперів.

21. У міру зниження ризиків, які містить у собі цінний папір:

- а) знижується його ліквідність;
- б) зростає його прибутковість;
- в) зростає його ліквідність і знижується прибутковість;
- г) зростає його прибутковість і знижується ліквідність.

22. Застосування до сукупності різних видів цінних паперів певних методів і технічних можливостей, які дозволяють таке: зберегти інвестовані кошти; досягти максимального рівня доходу; забезпечити інвестиційну спрямованість портфеля – це:

- а) формування портфеля;
- б) управління портфелем;
- в) встановлення ціни портфеля;
- г) диверсифікація портфеля.

23. Ризик, пов'язаний із загальною економічною ситуацією в країні та світі, визначають як:

- а) несистематичний;
- б) систематичний;
- в) ліквідності;
- г) селективний.

Навчальні завдання:

Розв'язати задачі:

1. Сума позики дорівнює 60 тис. грн, період нарахування — 5 років, процентна ставка — 25 %. Визначити нарощену суму боргу, що одержить вкладник наприкінці терміну.

2. Яку суму варто вкласти в банк під 11 % річних за складною ставкою на 3 роки, щоб до кінця зазначеного терміну одержати 3000 грн.

3. Яка повинна бути ставка простих річних відсотків, щоб первинний капітал збільшився в 2,5 раза за 3 роки?

4. Статутний капітал акціонерного товариства складає 200 млн грн. Визначити номінальну ціну акцій, якщо АТ випустило їх 1 млн штук.

5. Визначити курс акції, проданої за ціною 2500 грн, при номінальній вартості 1500 грн.

6. Акція номіналом 1500 грн куплена за курсом 250 і за нею виплачується дивіденд 50 % річних. Визначити поточну прибутковість інвестованих засобів.

7. Визначити сукупну прибутковість акції, яка придбана за номіналом 1000 грн при 40% річних. Через рік курсова ціна після емісії становить 2500 грн.

8. Визначити реальну дохідність інвестицій інвестора за рік, який вкладає кошти під 10 % річних при рівні інфляції за цей же період 5 %.

9. На основі теорії МОКА визначити необхідну ставку доходу за акціями, якщо безризикова процентна ставка становить 8 %, середня ринкова ставка — 11%, коефіцієнт β корпорації — 1,2.

10. Визначити процентну ставку на окремий клас цінних паперів з урахуванням усіх передбачуваних премій за ризик, якщо премія за строковість становить 2 %, премія за ліквідність — 1 %, премія за ризик — 3 %, номінальна ставка — 6 % при інфляції 2 % і безризиковій ставці — 4 %.

11. Який дохід за цінним папером корпорації можна очікувати, коли коефіцієнт β становить 1,2, ставка доходу ринку — 11%, безризикова ставка — 7 %.

Теми рефератів:

1. Цілі інвестування та характеристика інвестиційних портфелів різних типів.

2. Активне і пасивне управління портфелем цінних паперів: стратегія і тактика.

3. Хеджування як метод управління фінансовими ризиками

4. Ризики та загрози боргової залежності держави.

Тема 6.
ФОНДОВИЙ РИНОК. СУТНІСТЬ, ЧИННИКИ ТА
ІНДИКАТОРИ БЕЗПЕКИ ФОНДОВОГО РИНКУ

План практичного заняття:

1. Загальна характеристика фондового ринку.
2. Ознаки класифікації фондового ринку.
3. Учасники фондового ринку та їх функції.
4. Основні операції фондового ринку.
5. Інструменти фондового ринку.
6. Сутність, чинники та індикатори безпеки фондового ринку.

Питання для обговорення:

1. За якими ознаками класифікують фондовий ринок?
2. Назвати основні принципи і функції фондового ринку. Що вони визначають?
3. Охарактеризувати суб'єктів фондового ринку. Які цілі вони реалізують на ринку?
4. Які функції в економіці виконують цінні папери?
5. Що називають грошовими документами?
6. Чим відрізняється облігація від акції?
7. Основне призначення облігацій. Їх види.
8. Яку роль в економіці виконують акції та облігації?
8. Які є методичні підходи оцінки й аналізу цінних паперів?
9. Сутність технічного аналізу фондового ринку.
10. Назвати найпоширеніші операції національного фондового ринку. Яка відмінність між ними?
11. Основні види професійної діяльності на фондовому ринку.
13. Які складові на фондовому ринку включає діяльність з організації торгівлі?
14. Що включає професійна діяльність з торгівлі цінними паперами?
15. Яка діяльність з торгівлі цінними паперами не відноситься до професійної?

16. Яка сума статутного капіталу дозволяє торгівцям цінними паперами провадити андеррайтинг?

17. Назвати конкретні функції учасників фондового ринку, які займаються професійною діяльністю.

18. Проведення яких заходів на вітчизняному фондовому ринку забезпечить його удосконалення?

Тестові завдання:

1. Формування і збільшення власного капіталу, залучення позикового капіталу чи ресурсів в обіг відносять до операцій:

- а) клієнтських;
- б) емісійних;
- в) інвестиційних;
- г) аудиторських.

2. Акції, інвестиційні сертифікати відносять до групи:

- а) похідних цінних паперів;
- б) цінних паперів, що засвідчують участь в емітенті;
- в) тих, що засвідчують наявність боргових взаємовідносин;
- г) усі відповіді правильні.

3. Відповідно до законодавства України емітентами можуть бути:

- а) держава;
- б) юридичні й фізичні особи;
- в) тільки юридичні особи і держава;
- г) правильні відповіді у пунктах а) і б).

4. Цінні папери, обіг яких дозволено на території України, можуть випускатися в таких формах:

- а) тільки в документарній формі;
- б) тільки в бездокументарній формі;
- в) у документарній і бездокументарній формах.

5. Форму випуску цінних паперів визначає:

- а) Національний банк України;
- б) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- в) емітент;
- г) інвестор.

6. Посередник між продавцями і покупцями при укладанні угод з цінними паперами, який діє від імені і за рахунок клієнта, отримуючи плату у вигляді комісійних – це:

- а) дилер;
- б) андеррайтер;
- в) брокер;
- г) усі відповіді правильні.

7. Основною установою, що регулює функціонування фондового ринку є:

- а) Міністерство фінансів України;
- б) Національний банк України;
- в) Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- г) Антимонопольний комітет.

8. Функція цінних паперів, яка реалізується лише на вторинному ринку – це:

- а) забезпечувальна;
- б) перерозподільна;
- в) запозичувальна;
- г) розрахункова.

9. Найпоширенішими видами цінних паперів у світі є:

- а) акції, облігації;
- б) векселі, депозитні сертифікати;
- в) інвестиційні сертифікати;
- г) усі відповіді правильні.

10. Функціями учасників фондового ринку є:

- а) емісійна, брокерська, клірингова;
- б) дилерська, представницька, аудиторська;
- в) консалтингова, депозитарна, регулююча;
- г) усі відповіді правильні.

11. До складу індексу ПФТС не входять:

- а) Алчевський металургійний комбінат;
- б) Укртелеком;
- в) Полтавський ГЗК;
- г) Укрексімбанк.

12. До обмежень у використанні індексів відносять:

- а) індекси демонструють лише кількісні зміни;
- б) індексами можна маніпулювати;
- в) потребують періодичного коригування компонентів;

г) всі відповіді правильні.

13. Принципами розвитку фондового ринку є:

- а) отримання прибутку від операцій з цінними паперами;
- б) прозорість і збалансованість;
- в) цілісність і упорядкованість;
- г) страхування цінових ризиків.

14. За способом розміщення цінних паперів фондовий ринок є:

- а) первинним і вторинним;
- б) місцевим, національним і міжнародним;
- в) горизонтальним і вертикальним;
- г) боргових, пайових і похідних цінних паперів.

15. Поділ нереалізованих акцій АТ на їх більшу кількість — це фондова операція:

- а) спліт;
- б) консолідація;
- в) індосамент;
- г) успадкування.

16. Організація випуску і розміщення цінних паперів — це функція:

- а) емісійна;
- б) представницька;
- в) консалтингова;
- г) депозитарна.

17. Посередник між продавцями і покупцями при укладанні угод з цінними паперами, який діє від імені і за рахунок клієнта, — це:

- а) дилер;
- б) андеррайтер;
- в) брокер;
- г) усі відповіді правильні.

18. Функціями розвитку фондового ринку є:

- а) формування ринкових цін;
- б) прозорість і збалансованість;
- в) цілісність і упорядкованість;
- г) страхування цінових ризиків.

19. Підберіть правильну відповідь (Таблиця 9):

Таблиця 9 – Підібрати правильну відповідь

	Основні категорії теми		Їх характеристика
1	Особливості розвитку фондового ринку України	А	встановлення правил торгівлі фондовими інструментами, формування ринкових цін, збір інформації про учасників ринку, отримання прибутку від операцій на ринку
2	Завдання фондового ринку	Б	формування ринкової інфраструктури згідно з міжнародними стандартами, розвиток вторинного ринку, мобілізація тимчасово вільних фінансових ресурсів для здійснення конкретних інвестицій
3	Напрями розвитку світового фондового ринку	В	основна частина операцій з цінними паперами зосереджена на первинному ринку, зв'язок з процесом приватизації та акціонування, слабкий розвиток вторинного ринку через низьку ліквідність акцій новостворених підприємств
4	Загальноринкові функції фондового ринку	Г	створення сучасної інфраструктури ринку, розвиток вторинного РЦП, сприяння підвищенню рівня організованості позабіржового ринку, становлення системи держ. регулювання
5	Напрями розвитку вітчизняного фондового ринку	Д	автоматизація фондових операцій, створення нових видів і модифікацій цінних паперів, інтернаціоналізація фондової діяльності, формування всесвітньої мережі електронної комунікації
6	Основні операції фондового ринку	Е	формування ринкової інфраструктури згідно з міжнародними стандартами, розвиток вторинного ринку, мобілізація інвестицій

Навчальні завдання:

Розв'язати задачі:

1. Відкрите акціонерне товариство “Вінницяхліб” випустило одну тисячу привілейованих акцій номіналом 10 грн. Мінімальний річний прибуток при емісії акцій було оголошено рівним 25% від їх номіналу. Чистий прибуток товариства складає 5000 грн. Визначити мінімальну суму, яку товариство повинно сплатити кожного року у вигляді дивідендів за привілейованими акціями та прибуток на звичайні акції

2. В оголошенні ВАТ “2-й Харківський авторемзавод” зазначено, що дивіденди за його акціями за рік складуть 20% річних за звичайними акціями і 30% за привілейованими акціями. Визначити суму дивіденду на привілейовану акцію номіналом 5 грн. і одну звичайну номіналом 1 грн. Визначити дивідендний вихід, якщо дохід на звичайну акцію складає 0,2 грн.

3. У річному звіті ВАТ “Державний еспортно-імпорتنний банк України” за поточний рік наведені наступні дані на одну акцію (у грн.): ціна за книгами – 27,67; діапазон ринкових цін протягом року – 33,275-8,125; дохід на акцію – 1,56. Визначити діапазон зміни протягом року цінності акції та коефіцієнт котирування.

4. У газеті «Цінні папери України» були наведені в травні місяці поточного року наступні дані про акції ВАТ “Дніпроважмаш”: номінал акції 10 грн., курсова вартість – 4,3 грн., сума дивіденду на акцію за III квартал попереднього року – 5 грн. Визначити цінність акції та коефіцієнт її котирування, якщо весь прибуток на акцію був сплачений у вигляді дивіденду.

5. Визначити цінність акції та коефіцієнт її котирування, якщо дивідендний вихід ВАТ “Чернігівавтодеталь” складає 50%. За даними поточного року на акції номіналом 10 грн. курсова вартість – 4,3 грн., сума дивіденду на акцію за III квартал попереднього року складає 5 грн.

6. Акції ВАТ “Харківський тракторний завод” номіналом 10 грн. продавалися на початку року за курсовою вартістю 40 грн. Дивіденд за рік був оголошений у розмірі 10% річних. Визначити реальну прибутковість за рівнем дивідендів акцій, куплених на початку року.

Приклади розв'язку задач:

Приклад 1. Акціонерне товариство “Холдінгова компанія “Київміськбуд” випустило 1 тисячу привілейованих акцій номіналом 10 грн. Мінімальний річний прибуток при емісії акцій було оголошено рівним 25% від їх номіналу. Чистий прибуток товариства складає 5000 грн. Визначити мінімальну суму, яку товариство повинно сплатити кожного року у вигляді дивідендів за привілейованими акціями та прибуток на прості акції.

Розв'язок:

Дивіденд на одну акцію дорівнює:

$$D_1 = 10 * 25/100 = 2,5 \text{ грн,}$$

тоді величина дивіденду за всіма випущеними привілейованими акціями буде дорівнювати:

$$D\Sigma = 1000 * 2,5 = 2500 \text{ грн.}$$

Прибуток на прості акції – це різниця між чистим прибутком і виплаченим дивідендом за привілейованими акціями.

$$П(ЗА) = 5000 - 2500 = 2500 \text{ грн.}$$

Приклад 2. В оголошенні акціонерного товариства “Укртранснафта” вказано, що дивіденди за його акціями за рік складуть 20% річних за простими акціями та 30% за привілейованими акціями. Визначити суму дивіденду на одну привілейовану акцію номіналом 5 тис. грн. і одну звичайну номіналом 1 тис. грн. Визначити дивідендний вихід, якщо дохід на просту акцію складає 200 грн.

Розв'язок:

Сума дивіденду на одну привілейовану акцію буде дорівнювати:

$$D_1 = 0,3 * 5000 = 1500 \text{ грн}$$

Сума дивіденду на одну просту акцію буде дорівнювати:

$$D_2 = 0,2 * 1000 = 200 \text{ грн.}$$

Величина виплаченого дивіденду характеризується дивідендним виходом, який розраховується за формулою:

$$\text{дивідендний вихід} = \frac{\text{дивіденд на акцію}}{\text{дохід на акцію}} \quad (1)$$

Тоді дивідендний вихід за простими акціями буде дорівнювати:

$$D\Sigma = \frac{200}{200} = 1 \text{ або } 100\%$$

Приклад 3. У річному звіті АТ “Акціонерний комерційний банк “Капітал” за поточний рік наведені наступні дані на одну акцію (у грн.): ціна за книгами - 27,67; діапазон ринкових цін протягом року - 33,275 - 8,125; дохід на акцію - 1,56. Визначити діапазон зміни протягом року цінності акції та коефіцієнт котирування.

Розв'язок:

Цінність акцій з урахуванням їх попиту на ринку характеризується показником Р/Е (Price to Earning ratio):

$$P / E = \frac{\text{ринкова ціна акції}}{\text{дохід на акцію за рік}} \quad (2)$$

Цей показник використовується для порівняльної оцінки якості акцій різноманітних акціонерних товариств. Крім того, для оцінки якості акцій на ринку використовується коефіцієнт котирування:

$$\text{коефіцієнт котирування} = \frac{\text{ринкова ціна акції}}{\text{книжна (ооблікова) ціна}} \quad (3)$$

Книжна ціна характеризує частку власного капіталу акціонерного товариства, що припадає на одну акцію, і складається з номінальної вартості, частки емісійного прибутку (накопиченої різниці між ринковою ціною проданих акцій та їх номінальною вартістю) і частки нагромадженого прибутку, вкладеного в розвиток акціонерного товариства.

Цінність акції (показник Р/Е) банківського АТ “Акціонерний комерційний банк “Капітал”” протягом року становила:

$$\text{від } 8,125/1,56 = 5,208 \text{ до } 33,375/1,56 = 21,394$$

Коефіцієнт котирування знаходився в межах:

$$\text{від } 8,125/27,67 = 0,294 \text{ до } 33,275/27367 = 1,203.$$

Приклад 4. У газеті «Цінні папери України» від 16 лютого умовного року наведені наступні дані про акції ВАТ комерційного банку “Південкомбанк” : номінал акції 10 грн, курсова вартість – 4,3 грн, сума дивіденду на акцію за III квартал попереднього року – 5 грн.

Визначити цінність акції та коефіцієнт її котирування, якщо весь прибуток на акцію був сплачений у вигляді дивіденду.

Розв'язок:

Так як дивідендний вихід склав 100% (весь прибуток на акцію був сплачений у вигляді дивіденду), то дохід на акцію за III квартал склав 5 грн. Вважаючи цей прибуток середнім щоквартальним за рік, одержуємо для річного прибутку на акцію суму:

$$5 * 4 = 20 \text{ грн.}$$

Отже, цінність акції (показник P/E) буде дорівнювати:

$$4,3/20 = 0,215$$

Вважаючи далі книжну ціну акції рівною її номінальній вартості, одержуємо для коефіцієнта котирування акції значення:

$$4,3/10 = 0,43.$$

Приклад 5. Визначити розмір прибутку та цінність акції, якщо дивідендний вихід ВАТ “Запорізький автомобільний завод” складає 50%. За даними поточного року на акції номіналом 10 грн. курсова вартість дорівнює 4,3 грн., а сума дивіденду на акцію за один квартал попереднього року складає 5 грн.

Розв'язок:

Якщо дивідендний вихід склав 50%, то прибуток на акцію у III кварталі дорівнює:

$$5/0,5 = 10 \text{ грн, то за рік: } 10 * 4 = 40 \text{ грн.}$$

Отже, цінність акції товариства становитиме:

$$4,3/40 = 0,1075$$

Приклад 6. Акції ЗАТ “Харків-вовна” номіналом 1 тис. грн. продавалися на початку року за курсовою вартістю 4 тис. грн. за акцію. Дивіденд за рік був оголошений у розмірі 10% річних. Визначити реальну прибутковість за рівнем дивідендів акцій, куплених на початку року.

Розв'язок:

Якщо прибутки, одержані в процесі фінансової операції, реінвестуються, у формулах для визначення прибутковості треба враховувати весь отриманий прибуток. Реальна прибутковість акцій за рівнем дивіденду залежить від того, наскільки ціна їхньої купівлі відрізняється від номіналу, виходячи з якого українські акціонерні товариства оголошують дивіденд.

Сума дивіденду на акцію за рік складе:

$$D = 0,1 * 1000 = 100 \text{ грн.}$$

Прибутковість за рівнем дивіденду визначається відношенням розміру дивіденду до курсової вартості акції.

$$P = 100/4000 = 0,025 \text{ або } 2,5\%.$$

Приклад 7. ЗАТ “Подільське борошно” на акції номіналом 10 тис. грн., курсова вартість яких на початку року була рівна 40 тис. грн., сплатила за рік дивіденди в розмірі 14% річних. Курс долара на початку року складав 5,6 грн./\$, а на кінець року 5,7 грн. /\$. Визначити реальну прибутковість за рівнем дивіденду акцій.

Розв'язок:

Дивіденд за акціями товариства за рік склав:

$$D = 0.14 * 10 = 1,4 \text{ тис. грн.}$$

Дохідність операції з акціями за рівнем дивіденду можна визначити за формулою для ефективної ставки відсотків:

$$I_e = w/p * n, \quad (4)$$

де w – дохід від фінансової операції;

p – початкова сума;

n – період.

$$I_e = \frac{40 * (1 + 1 * 0.14) - 40}{40 * 1} = 0.035$$

Вартість акцій у доларах на початку року була:

$$P\$ = 40/5.6 = 7,1 \text{ дол.}$$

Величина річного дивіденду за акціями в доларах склала:

$$D\$ = 40/5,7 = 7 \text{ дол.}$$

Реальна прибутковість акцій корпорації за рівнем дивіденду за рік у доларах, таким чином, дорівнювала:

$$I_{e\$} = 7/7,1 = 0,98 \text{ або } 98\%.$$

Теми рефератів:

1. Види індексів та їх місце на фінансовому ринку
2. Особливості і роль українських фондових індексів
3. Сутність, чинники та індикатори безпеки фондового ринку.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Еш С.М. Фінансовий ринок: [Навч.посібник, 2-ге вид.] / С.М. Еш. - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 528 с.
2. Фінансовий ринок : підручник : у 2-х т. / Коваленко Ю. М., Ковернінська Ю. В., Онишко С. В., Кужелев М. О. та ін. ; кер. авт. кол. і наук. ред. Ю. М. Коваленко. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2018. Т. 1. 442 с.; Т.2. 338 с.
3. Фінансовий ринок : Навч.посібник за заг.ред. Арутюнян С.С. / С.С. Арутюнян,Добриніна Л.В. та інші – К.: Гуляєва В.М., 2018 – 484 с.
4. Ситник Н.С., Гукалюк А.В., Стасишин А.В., Слобода Л.Я. Фінансова безпека держави: навч. посіб. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2024. 680 с.
- 5.Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави : навч. посібник. Львів, 2020. 356 с.
6. Зайцев О. В. Фінансова математика : підручник / О. В. Зайцев. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 610 с.
7. Методичні рекомендації до проведення практичних занять з дисципліни «Міжнародні кредитно-розрахункові і валютні операції» для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності 8.03050801 «Фінанси і кредит» / Укладач: к.е.н., доцент кафедри фінансів Гладинець Н.Ю. – Мукачєво: МДУ, 2016. – 48 с.